

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор Державного вищого навчального
закладу «Донбаський державний
педагогічний університет»

проф. С.О. Омельченко

2020 р.

ВИТЯГ

з протоколу фахового семінару спільного засідання кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти та кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» від 08 липня 2020 року

ПРИСУТНІ: **Стешенко В.В.** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти; **Гаврілова Л.Г.** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики початкової освіти; **Хижняк І.А.** – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкової, технологічної та професійної освіти, професор кафедри теорії і практики початкової освіти; **Вовк Н.В.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти; **Лихолат О.В.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти; **Пшеничний М.В.** – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти; **Бескорса О.С.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти; **Вікторенко І.Л.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти; **Ішутіна О.Є.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти; **Хващевська О.О.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти; аспіранти кафедр.

ЗАПРОШЕНІ: **Омельченко С. О.** – доктор педагогічних наук, професор, ректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»; **Набока О. Г.** – доктор педагогічних наук, професор, перший проректор із науково-педагогічної роботи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»; **Бондаренко В. І.** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальнотехнічних дисциплін, безпеки життєдіяльності та автосправи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»; **Курінна С. М.** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти та соціальної роботи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»; **Топольник Я. В.** – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»; **Саяпіна С. А.** – доктор педагогічних наук, доцент, декан факультету гуманітарної та економічної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»; **Шульга Т. В.** – завідувач аспірантури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Головуючий на засіданні: Стешенко В.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Секретар засідання: Хвещевська О.О. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Рецензенти:

Набока Ольга Георгіївна – доктор педагогічних наук, професор, перший проректор із науково-педагогічної роботи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Бескорса Олена Сергіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Про рекомендацію до захисту дисертації **Глазкової Ірини Дамирівни «Дуальна система професійної освіти Німеччини»**, представленої до попередньої експертизи на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Тему дослідження затверджено вченою радою Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол від 31.11.2017 р. № 4).

СЛУХАЛИ:

1. Головуючого фахового семінару спільного засідання кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти та кафедри теорії і практики початкової освіти – доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти Стешенка Володимира Васильовича, який повідомив, що Глазкова Ірина Дамирівна, народилася в селі Голубівка Кременського району Луганської області у 1972 році.

У 1995 році закінчила Слов'янський державний педагогічний інститут за спеціальністю «Математика» та здобула кваліфікацію вчителя математики, інформатики та обчислювальної техніки. Із вересня 1995 року працювала вчителем математики у СШ № 5 м. Бендери Придністровської Молдавської Республіки. Із вересня 1999 року працювала викладачем математики та інформатики у Рубіжанському хіміко-механічному технікумі, була головою циклової комісії математичних та природничо-наукових дисциплін. Із вересня 2002 року працювала викладачем математики та інформатики у Рубіжанському індустріально-педагогічному технікумі. Із листопада 2004 року працювала завідувачем відділення професійної та соціально-побутової реабілітації, учителем інформатики в Територіальному центрі соціального обслуговування міста Рубіжне. Із вересня 2011 року працює викладачем вищої математики, інженерної та комп'ютерної графіки в Рубіжанському індустріально-педагогічному коледжі, має кваліфікаційну категорію «спеціаліст вищої категорії» та педагогічне звання

«викладач-методист». Із жовтня 2017 року дотепер навчається в аспірантурі за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

За темою дисертації опубліковано 9 наукових праць, із них 2 статті у наукових фахових виданнях, затверджених ВАК України (1 – у співавторстві); 1 стаття у науковому виданні іншої держави; 5 публікацій у матеріалах науково-практичних конференцій; 1 – навчальний посібник.

Пропонуються результати наукового дослідження Глазкової І. Д., яке виконано в ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

2. Глазкова І. Д., яка виклала основний зміст дисертації «Дуальна система професійної освіти Німеччини» та загальні висновки, що були здобуті в результаті здійсненого нею дослідження.

Глазкова І. Д.: Шановний головуєчий! Шановні члени кафедр, гості, присутні! Дозвольте представити основні положення дисертаційного дослідження на тему «**Дуальна система професійної освіти Німеччини**» зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Реформування освіти України в системі сучасних загальноєвропейських тенденцій ставить перед українським суспільством завдання підготовки молоді, що має ґрунтуватися на кращих досягненнях світової та української педагогічної науки, історії та культури. Поряд із цим нині одностайно визнається недостатній рівень готовності багатьох випускників закладів вищої, фахової передвищої та професійної освіти до самостійної професійної діяльності на первинних посадах, відповідних здобутій освіті. Для усунення основних недоліків традиційних форм і методів навчання, подолання розриву між теорією і практикою, освітою й виробництвом та підвищення якості підготовки фахівців із урахуванням вимог роботодавців в освітню систему України від початку ХХІ ст. впроваджується дуальна форма здобуття освіти.

Формування й аналіз готовності закладів освіти впроваджувати елементи дуальної системи навчання, мотивації здобувачів освіти до навчання за дуальною формою та роботодавців до участі в підготовці висококваліфікованих робітників, є актуальною проблемою сьогодення, яка вирішується в загальносвітовому масштабі: «Стратегія «Європа – 2020» (Єврокомісія), «Про зміцнення європейського співробітництва у сфері професійної освіти і навчання на період 2011 – 2020 рр.» (Брюггське Комюніке), рекомендації ЮНЕСКО «Про технічну та професійну освіту і навчання» та ін. У нормативних документах визначено ключові ініціативи з підвищення ефективності систем освіти і полегшення працевлаштування молоді, модернізації ринків праці та розширення можливостей людей шляхом навчання протягом усього життя з метою підвищення професійної активності, адаптованості та відповідності попиту на ринку праці.

У Брюггському Комюніке визначено стратегічні завдання європейської співпраці в галузі професійної освіти та вказано ключові фактори розвитку якості і компетенцій персоналу підприємств в контексті навчання, інструктування, консультування здобувачів освіти на робочих місцях. За рекомендаціями ЮНЕСКО 2015 року, «технічно-професійна освіта і навчання може забезпечуватися на рівнях середньої, післясередньої і вищої освіти, включаючи

навчання на робочому місці, безперервну професійну підготовку і підвищення професійного рівня з можливим присвоєнням кваліфікації».

В Україні питання реалізації дуальної системи професійного навчання також підтримуються на законодавчому рівні: Закон України «Про освіту», Закон України «Про фахову передвищу освіту», Закон України «Про вищу освіту», Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти, Середньостроковий план пріоритетних дій уряду на період 2017 – 2020 рр., Наказ Міністерства освіти і науки України «Про впровадження елементів дуальної системи навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників», Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, План заходів з реалізації Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти та ін. Процеси впровадження дуальної форми здобуття освіти в національній освітній системі перебувають у стані активного розвитку. Відповідно до вимог чинних нормативних документів, в умовах становлення дуальної форми здобуття освіти є важливою готовність закладів освіти забезпечити працевлаштування і дозволити доступ до навчання протягом всього трудового життя.

У результаті урахування висновків дослідників, а також через недостатність вітчизняного досвіду підготовки фахівців із використанням дуальної форми навчання видається доцільним і необхідним звернутися до історичного досвіду в цьому питанні інших країн, а саме Німеччини, яка має багатовікові традиції розвитку і реформування дуальної системи професійної освіти і наразі також відчуває на собі вплив загальносвітових процесів, пов'язаних з економічною глобалізацією. Вивчення німецького досвіду у сфері дуальної системи професійної освіти корисне і з погляду застосування в системі професійної освіти України зразків кращого досвіду та ефективних стратегій забезпечення якості.

Дуальна система професійної освіти традиційно та історично глибоко вкорінена в Німеччині і має широке визнання як в економіці, так і в суспільстві. Історія розвитку дуальної системи професійної освіти Німеччини є складовою історії світової педагогічної думки. За оцінкою Міжнародного інституту моніторингу якості робочої сили (Швейцарія), Німеччина є світовим лідером та входить у першу групу країн за рівнем кваліфікації кадрів.

Отже, ураховуючи актуальність запровадження в Україні дуальної форми здобуття освіти та недостатність вітчизняної практики і наукового вивчення питання виникла необхідність збагатити вітчизняну педагогічну думку передовими ідеями та здобутками німецької дуальної системи професійної освіти та визначити найближчі зони її ефективного розвитку. Актуальність зазначеної проблеми зумовила вибір теми дисертаційного дослідження: **«Дуальна система професійної освіти Німеччини»**.

Оглянемо основні результати дисертаційного дослідження.

1. У межах аналізу історичних передумов виникнення й розвитку дуальної системи в професійній освіті Німеччини встановлено динаміку якісних змін дуальної системи професійної освіти, що залежать від історичного, політичного та педагогічного факторів, рівня розвитку промисловості та науково-технічного прогресу. У процесі історичного огляду було встановлено вісім передумов, що суттєво вплинули на виникнення цієї форми професійної освіти саме в Німеччині:

- 1) активний розвиток учнівської ремісничої практики у XII – XIII ст.;
- 2) культурний та технічний розвиток німецького суспільства у XIII – XIV ст.;
- 3) формування в XV – XVI ст. європейських держав та економічна конкуренція між ними, заснування різних типів шкіл (академій), що стали прообразом майбутніх професійних шкіл;
- 4) активний розвиток мануфактур та початок індустріалізації в країні у XVII – XVIII ст., масштабні реформи в системі професійної освіти, виникнення професійних шкіл;
- 5) економічне відставання Німеччини у середині XIX ст. та промисловий переворот кінця XIX – початку XX ст.;
- 6) наукове дослідження процесів професійної освіти на теоретичному та практичному рівнях наприкінці XIX – початку XX ст.;
- 7) надання доступу до професійної освіти в сфері промисловості жінкам через участь Німеччини у Першій світовій війні, внесення до дуальної системи навчання елементів демократизації;
- 8) возз'єднання країни наприкінці XX ст., емоційне піднесення суспільства, паралельний розвиток дуальної системи професійної освіти на теоретичному, практичному та законодавчому рівнях.

Офіційно дуальна система професійної освіти Німеччини почала своє існування в 1938 р., коли в Німеччині законодавчо було введено загальне обов'язкове навчання в професійній школі, а в науковій сфері – обґрунтоване поняття «дуальна система професійного навчання» (Х. Абель). У процесі її подальшого розвитку спостерігається декілька переламних етапів, кожен із яких вносив до дуальної системи професійної освіти нові елементи та допомагав напрацювати досвід ефективного професійного навчання молоді в закладах освіти: 1) 1938 – 1939 роки – виникнення дуальної системи професійної освіти Німеччини; 2) 1940 – 1945 роки – застій у розвитку дуальної системи професійного навчання через участь Німеччини у Другій світовій війні; 3) 1945 – 1990 роки – розвиток системи дуальної освіти лише у ФРН, посилення процесів демократизації, напрацювання міцного теоретичного та методичного підґрунтя, створення концептуальних основ, чіткої системи регулювання та фінансування професійної освіти; 4) 1990 – 2005 роки – криза дуальної системи професійної освіти після об'єднання ФРН та НДР, зниження якості професійного навчання, зменшення кількості кампаній, які співпрацювали з професійними школами, малий вибір навчальних місць, безробіття; 5) від 2005 року і дотепер – етап модернізації дуальної системи професійної освіти в Німеччині, значне зростання кількості закладів дуальної професійної освіти, працевлаштування випускників, посилення теоретичної бази, збільшення кількості наукових досліджень в сфері дуальної освіти та ін.

2. До основних теоретичних засад системи дуальної освіти Німеччини, що сформувалися історично і впливають на ефективність сучасної дуальної освіти, становлячи водночас і основні напрями її практичної реалізації належать такі: 1) взаємозв'язок теоретичного та практичного навчання (дуальний принцип професійної освіти); 2) ідеологічно-виховна спрямованість професійного навчання; 3) наявність міцного теоретичного підґрунтя дуальної освіти, сформованого внаслідок системного наукового вивчення процесів професійного навчання із застосуванням дуальної системи; 4) чітке нормативно-правове регулювання системи професійної освіти, коріння якого сягають XVIII ст. і яке наразі активно розвивається, гнучко реагуючи на зміни в суспільному,

економічному, політичному житті країни. Основою нормативно-правової бази дуальної системи професійної освіти Німеччини є: Основний закон; Закон «Про професійну освіту»; «Положення про ремесла»; Закон «Про захист молоді, яка працює»; Закон «Про обов'язкову шкільну освіту»; шкільні закони земель, які визначають умови викладання та навчання, права та обов'язки педагогічного персоналу та здобувачів освіти в школі та інші нормативні документи трудового права.

3. Дослідження дуальної системи навчання в Німеччині на сучасному етапі дозволило виділити чинники, які дозволяють їй успішно функціонувати: дуальна система професійної освіти Німеччини є системою, що склалася історично; висока економічна розвиненість Німеччини, розвинені малі та середні компанії потребують великої кількості кваліфікованих спеціалістів на ринку праці; компанії, що надають навчальні місця, вмотивовані вигодами від дуальної системи освіти та мають необхідні можливості й компетенції до провадження дуального навчання; наявне впливове, ефективне та компетентне управління дуальною системою урядом, роботодавцями, палатами, профспілками тощо; склалося широке суспільне визнання стандартів професійної освіти завдяки впливу соціальних партнерів та співробітництву зацікавлених сторін – учасників дуальної системи навчання; дуальна система професійної освіти надає можливості для особистісно орієнтованого процесу професійної орієнтації і більш якісної підготовки молоді до професійного навчання у порівнянні з класичною системою вищої освіти.

4. Розвиток системи професійної освіти в Україні був частково подібним до німецького зразка: заснування шкіл перекладачів і переписувачів книг у часи Київської Русі, діяльність ремісничих цехів та системи індивідуального учнівства в епоху середньовіччя; наставництво в козацькому суспільстві; створення ремісничих шкіл, технічних училищ, курсів і товариств упродовж XVIII – XIX ст.; створення систем промислової, сільськогосподарської та жіночої освіти на початку XX ст. Однак політичні, суспільні, економічні обставини, які в Німеччині сприяли розвитку цієї форми професійного навчання, на території нашої держави були такими, що унеможливили розвиток цієї продуктивної форми професійної освіти впродовж попередніх століть.

Водночас в Україні була наявна практика ремісничого навчання, робітничого навчання (кінець XIX – початок XX ст.), професійної освіти в закладах різних типів (кінець XX – початок XXI ст.), які трактуємо як історичні аналоги дуальної освіти, що сформували вітчизняні традиції дуальної форми професійного навчання, які в деяких пунктах подібні до німецької моделі, а в деяких розбігаються: тотожна наявність загальноосвітньої складової, збільшення питомої ваги самостійної й науково-дослідної роботи студентів, безперервний характер виробничої практики, акцентоване ідеологічне й виховне підґрунтя освітнього процесу та відмінні регіональний і етноконфесійний аспекти професійного навчання в Україні.

Зважаючи на ці історичні факти, стверджуємо, що дуальна форма професійної освіти не є новою для української освітньої системи, вона має історичні аналоги та напрацьований досвід впровадження і сучасний етап її

розвитку варто розглядати як у контексті імплементації іноземної, зокрема німецької, практики, так і використання питомих здобутків минулого.

5. Сучасний етап розвитку дуальної освіти в Україні розпочався в другому десятилітті ХХІ ст. і характеризується надзвичайно активним розвитком цієї форми професійної освіти, який проявляється на трьох рівнях: законодавчому, науковому, практичному. Практичний рівень надав поштовх до розвитку цієї форми освіти в Україні, коли в 2013 р. розпочалася спільна проєктна діяльність, ініційована українськими учасниками від закладів освіти, роботодавців і громади та представниками німецької сторони. Відтоді і донині в нашій державі відбувається активне впровадження дуальної форми навчання в професійну освіту на законодавчому та практичному рівнях та паралельне вивчення цього процесу на теоретичному рівні. Активні періоди розвитку української системи дуальної освіти на законодавчому, а, відповідно, і на практичному рівнях припадають на 2017 та 2019 рр. – саме упродовж цих років видано та уточнено найбільшу кількість нормативних актів, зrealізовано масштабні загальнодержавні проєкти в сфері дуальної освіти.

Наразі в Україні розроблено законодавчу базу, зокрема термін «дуальна освіта» в єдиному тлумаченні використовується в законах України «Про освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про вищу освіту». У законі «Про професійну (професійно-технічну) освіту» поняття «дуальна освіта» не використовується, проте вказано, що ця форма здобуття освіти регулюється відповідними положеннями. Крім того, у законі України «Про освіту» підкреслено сутність дуальної освіти, що відрізняється від навчання на виробництві. У питаннях організації дуальної форми здобуття освіти вітчизняні науковці і викладачі-практики спираються на «Концепцію підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти», «Положення про дуальну форму здобуття освіти», «Типовий договір про здобуття професійної (професійно-технічної) освіти за дуальною формою» та «Концепцію реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року».

У нормативних документах зазначено, що дуальна форма здобуття освіти може реалізуватися за інтегрованою, блочною чи частковою моделями або різними варіантами їх поєднання. Стрижневим компонентом дуальної форми здобуття професійної освіти є дво- або тристоронній договір, що регламентує відносини між здобувачем освіти, закладом освіти та суб'єктом господарювання.

Вивчення стану розроблення проблеми становлення й розвитку дуальної форми професійної освіти в Україні на теоретичному рівні надає можливість зробити висновок, що вітчизняній науці бракує відповідних фундаментальних узагальнювальних досліджень. Аналіз наявних наукових розвідок дозволив виокремити такі основні тематичні напрями: 1. *Іноземний напрям* об'єднує наукові доробки, у яких міститься опис іноземного досвіду впровадження дуальної освіти в історичному контексті та на сучасному етапі, порівняння систем професійної освіти в Україні та інших країнах світу тощо. Дослідники описують німецький досвід, порівнюють системи професійної освіти України та інших країн, розглядають можливості його імплементації. Іноземний напрям є найбільш розробленим з-поміж інших тематичних напрямів досліджень, оскільки, на

відміну від інших напрямів, не прив'язаний до практики реалізації дуальної форми навчання в Україні. 2. *Теоретичний напрям* об'єднує праці українських учених, у яких формуються теоретичні засади вітчизняної системи дуального навчання і наразі він розроблений найменше. Хоча поодинокі спроби теоретичних узагальнень уже наявні в українській науковій думці, переважно вони спираються на теоретичне підґрунтя дуальної системи навчання Німеччини та інших країн світу. Першим і основним теоретичним положенням вітчизняної дуальної системи професійної освіти, сформованим нині, є одностайна думка про більшу ефективність дуальної форми здобуття освіти порівняно з традиційною для України системою професійного навчання. Окремо учені описують ідеологію дуальної системи навчання, її основні складники, принципи, методичні умови впровадження, партнерські заходи тощо. 3. *Практичний напрям* презентує праці, у яких висвітлюються та пропонуються для наукового й суспільного обговорення факти й перші результати впровадження в закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти України елементів чи повної форми дуального навчання, а також апробуються результати емпіричних досліджень українських учених. Дослідники виокремлюють особливу роль соціального партнерства, наголошують на ефективності дуальної системи навчання для працевлаштування випускників, мотивації до подальшої роботи за фахом, набуття робітничої професії і т.ін. 4. *Проблемно-перспективний напрям* об'єднує наукові публікації, у яких визначаються проблеми та недоліки реалізації дуальної форми здобуття освіти в Україні і, водночас, прогнозуються способи їх подолання. Цей напрям виступає найбільш вагомим у плані визначення перспективних напрямів розвитку дуальної системи професійної освіти в Україні.

5. До перспективних напрямів розвитку української системи дуальної освіти на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях можна віднести такі: 1) загальнодержавний рівень – ухвалення нормативно-правових актів, у яких регламентуються загальні й часткові питання організації дуального навчання в усіх можливих аспектах правової взаємодії суб'єктів дуальної форми здобуття освіти; формування теоретичних засад дуальної форми здобуття освіти з урахуванням вітчизняного досвіду дуальної форми навчання; 2) регіональний рівень – реалізація загальнодержавних стратегій у розвитку регіону; підтримка та забезпечення функціональності й ефективності інфраструктури соціального партнерства для дуальної форми здобуття освіти; урахування краєзнавчих чинників у розвитку промисловості, науки, освіти; 3) місцевий рівень – реалізація загальнодержавних та регіональних нормативних документів на практиці з урахуванням профілю підготовки здобувачів на засадах педагогіки партнерства, національного трудового виховання молоді, інноваційності технологій, освіти впродовж життя.

Перспективи подальших наукових пошуків убачаємо у порівняльно-педагогічному вивченні національних рамок кваліфікацій і державних класифікаторів професій; теоретичному обґрунтуванні відбору і структурування змісту навчального матеріалу для підготовки кваліфікованих робітників, фахових молодших бакалаврів за дуальною формою здобуття освіти, принципи соціального партнерства у Німеччині та вивчення сучасних підходів до

модернізації професійної освіти в умовах європейської інтеграції. Дякуємо за увагу!

Дисертантка відповіла на запитання.

Доктор педагогічних наук, доцент Саяпіна С. А.: В дисертаційному дослідженні вами уточнено періодизацію розвитку дуальної системи професійної освіти в Німеччині, чи розглядалось питання періодизації дуальної системи професійної освіти в Німеччині вітчизняними науковцями? На основі яких критеріїв ви подали названу періодизацію?

Глазкова І. Д.: Дякую за запитання. Питання періодизації дуальної системи професійної освіти Німеччини не розглядалися в науковому полі, хоча при цьому наявні періодизації загальної системи професійної освіти Німеччини у вітчизняних науковців (наприклад, Т. Козак). Для уточнення періодів дуальної системи професійної освіти в Німеччині ми використовували історичний, соціально-політичний та законодавчий критерії.

Доктор педагогічних наук, професор Бондаренко В. І.: Чи мали Ви можливість з'їздити до Німеччини з метою вивчення досвіду функціонування дуальної системи професійної освіти?

Глазкова І. Д.: Дякую за запитання. Так, у мене була можливість вивчити досвід функціонування дуальної системи професійної освіти безпосередньо в Німеччині. У 2018 році я відвідала професійну школу округу Північна Фрісландія (західна філія), де мала можливість поспілкуватися з викладачами школи, які викладають навчальні дисципліни за фахом «Кухар», та ознайомитися з нормативно-правовим забезпеченням освітнього процесу, освітніми програмами тощо.

Доктор педагогічних наук, професор Стешенко В. В.: 4 завдання вашого дослідження «дослідити історичні підвалини розвитку форм вітчизняного професійного навчання, аналогічних дуальній формі, обґрунтувати формування в цьому процесі передумов для запровадження дуальної форми здобуття освіти в Україні в умовах реформування освітньої системи, охарактеризувати стан упровадження дуальної форми здобуття освіти в сучасній Україні на теоретичному, практичному і законодавчому рівнях», чи не вважаєте ви, що ви перенавантажене формулюванням? Що в цьому завданні ви конкретно маєте на увазі?

Глазкова І. Д.: Дякую за запитання! Взагалі, малася на увазі, характеристика особливостей та проблем впровадження дуальної форми здобуття освіти в Україні. Формулювання завдання було конкретизовано враховуючи історичний контекст розвитку форм вітчизняного професійного навчання, аналогічних дуальній формі здобуття освіти, та стан упровадження дуальної форми здобуття освіти в сучасній Україні.

Кандидат педагогічних наук, доцент Вовк Н. В.: У чому полягає практичне значення Вашого дослідження?

Глазкова І. Д.: Дякую за запитання. Практичне значення нашого дослідження полягає в можливості реалізації розроблених перспективних напрямів впровадження дуальної системи в практику професійної освіти України задля підвищення якості професійного навчання, відпрацювання міцної нормативної бази та стратегії розвитку дуальної форми здобуття освіти; у практичному використанні матеріалів спецкурсу «Професійна підготовка робітничих кадрів у дуальній системі освіти» та навчального посібника «Дуальна система освіти Німеччини» в професійній підготовці майбутніх педагогів професійного навчання та майстрів виробничого навчання в системі професійної, фахової передвищої та вищої освіти.

Доктор педагогічних наук, професор Гаврілова Л. Г.: До перспективних напрямів розвитку української системи дуальної освіти Ви відносите «посилення нормативно-правової бази забезпечення дуальної форми навчання», поясніть на яких рівнях на Вашу думку має відбуватися їх реалізація?

Глазкова І. Д.: Дякую за запитання. Ми вважаємо, що реалізація перспективних напрямів розвитку української системи дуальної освіти взагалі та посилення нормативно-правової бази забезпечення дуальної форми здобуття освіти зокрема, повинна відбуватися на трьох рівнях: загальнодержавному (Верховна рада України, МОН, та ін.), регіональному (обласні департаменти освіти) та місцевому (заклади освіти, підприємства) тощо.

Доктор педагогічних наук, доцент Топольник Я. В.: У пункті 1.3. «нормативно-правове регулювання та контроль якості дуальної системи освіти в Німеччині» Вами наведено нормативно-правові акти, що регулюють дуальну систему освіти Німеччини, чи не було б доцільним представити нормативно-правову базу більш наочне, у вигляді схеми чи інший спосіб?

Глазкова І. Д.: Дякую за запитання. Нормативно-правова база дуальної системи професійної освіти є дуже розгалуженою, що утруднює її схематичне представлення. Опис нормативно-правової бази та контролю якості дуальної системи освіти дає зрозуміти, наскільки взаємопов'язані та переплетені відповідальність та повноваження суб'єктів у сфері дуальної системи професійної освіти.

Кандидат педагогічних наук, доцент Ішутіна О.Є.: На сьогоднішній день дуже багато відгуків щодо дуальної форми здобуття освіти. Чи працюєте Ви за такою формою? Якщо так, які у Вас складності виникали в організації дуального навчання в закладі освіти?

Глазкова І. Д.: Дякую за запитання. Особисто я працюю викладачем у закладі фахової передвищої освіти, в якому впроваджується дуальна форма здобуття освіти при підготовці кваліфікованих робітників за професією «Маляр. Штукатур», основна проблема, з якою стикається заклад освіти: це пошук зацікавленої сторони – підприємства, так як підприємства невмотивовані на співпрацю з освітніми закладами; укладання угоди з організаціями (наприклад за

умови, якщо здобувач освіти – неповнолітній), що свідчить про те, що нормативно-правова база дуального навчання невнормована належним чином та інше.

Головуючий на засіданні – доктор педагогічних наук, професор Стешенко В. В. запропонував розпочати обговорення результатів дослідження Глазкової Ірини Дамирівни.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і практики початкової освіти, декан факультету початкової, технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» Хижняк Інна Анатоліївна:

1. Характеристика особистості здобувача. *Глазкова Ірина Дамирівна* з 1990 по 1995 рік навчалася в Слов'янському державному педагогічному інституті, отримала повну вищу освіту за спеціальністю «Математика» та здобула кваліфікацію вчителя математики, інформатики та обчислювальної техніки.

Із вересня 1995 року працювала вчителем математики у СШ № 5 м. Бендери Придністровської Молдавської Республіки. Із вересня 1999 року працювала викладачем математики та інформатики у Рубіжанському хіміко-механічному технікумі, була головою циклової комісії математичних та природничо-наукових дисциплін. Із вересня 2002 року працювала викладачем математики та інформатики у Рубіжанському індустріально-педагогічному технікумі. Із листопада 2004 року працювала завідувачем відділення професійної та соціально-побутової реабілітації, учителем інформатики в Територіальному центрі соціального обслуговування міста Рубіжне. Із вересня 2011 року працює викладачем вищої математики, інженерної та комп'ютерної графіки в Рубіжанському індустріально-педагогічному коледжі, має кваліфікаційну категорію «спеціаліст вищої категорії» та педагогічне звання «викладач-методист». Із жовтня 2017 року дотепер навчається в аспірантурі за спеціальністю 015 Професійна освіта.

Протягом навчання в аспірантурі *Глазкова І. Д.* зарекомендувала себе як висококваліфікований фахівець, здатний самостійно окреслювати науково-дослідні завдання, визначати ефективні шляхи їх вирішення, узагальнювати, аналізувати й систематизувати матеріал дослідження.

2. Виконання освітньо-наукової програми.

Здобувачка *Глазкова І. Д.* повністю виконала індивідуальний навчальний план відповідно до освітньо-наукової програми аспірантури Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» за такими дисциплінами: «Філософія науки і методологія дослідження» (6 кредитів / 180 годин), «Англійська мова наукового та професійного спрямування» (8 кредитів / 240 годин), «Сучасні технології дослідження» (6 кредитів / 180 годин), «Теорія і методика професійної освіти» (5 кредитів / 150 годин), «Інформаційно-комунікаційні технології в педагогічних дослідженнях» (5 кредитів / 150 годин), «Педагогічні технології в професійній освіті» (5 кредитів / 150 годин), «Теорія і практика формування змісту професійної освіти» (5 кредитів / 150 годин), «Стратегічний менеджмент в освіті» (5 кредитів / 150 годин), «Компетентнісний

підхід у сучасній освіті» (5 кредитів / 150 годин), практика (асистентська) (10 кредитів / 300 годин), що повністю відповідає Національній рамці кваліфікацій та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261 (зі змінами).

Глазкова І. Д. здобула глибинні знання зі спеціальності (240 кредитів ЄКТС): пройшла цикли загальної підготовки (I рік підготовки, 01 жовтня 2017 р. – 30 вересня 2018 р.), професійної підготовки (I рік підготовки, 01 жовтня 2017 р. – 30 вересня 2018 р.; II рік підготовки, 01 жовтня 2018 р. – 30 вересня 2019 р.), набула практичні навички застосування принципів пошуку основних проблем у розвитку сучасної професійної освіти, застосування методологічних основ педагогічних досліджень у власній професійній діяльності, організації проведення власного педагогічного дослідження, використання сучасних технологій дослідження, дотримуючись етичних норм професійної діяльності, здійснення освітнього процесу і виховної роботи у закладах вищої освіти, застосування інформаційно-комунікаційних технологій у власних наукових дослідженнях і в наукових дослідженнях здобувачів вищої освіти, застосування принципів компетентнісного підходу в сучасній освіті.

Здобувачка *Глазкова І. Д.* оволоділа загальнонауковими (філософськими) компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного світогляду (60 кредитів ЄКТС).

Під час виконання освітньо-наукової програми аспірантури *Глазкова Ірина Дамирівна* набула універсальних навичок дослідника (180 кредитів ЄКТС), зокрема усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою, застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, організації та проведення навчальних занять, управління науковими проєктами та формування пропозицій щодо фінансування наукових досліджень, реєстрації прав інтелектуальної власності. Аспірантка здобула мовні компетентності, достатні для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою (*англійською*) в усній та письмовій формі, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів із відповідної спеціальності (8 кредитів ЄКТС). *Глазковою І. Д.* здобуто необхідні теоретичні знання, уміння, навички та інші компетентності, достатні для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності. Здобувачка оволоділа методологією наукової та педагогічної діяльності, а також провела власне наукове дослідження, результати якого мають новизну, теоретичне та практичне значення.

3. Виконання індивідуального плану наукової роботи (наукова складова освітньо-наукової програми).

Індивідуальний план наукової роботи *Глазкової Ірини Дамирівни* був затверджений рішенням вченої ради Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» 18 жовтня 2017 р. (протокол №3). Науковий керівник: Хижняк Інна Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкової, технологічної та професійної освіти

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол № 3 від 11 листопада 2018 р.). Термін виконання роботи: 2017 – 2020 роки.

Здобувачка *Глазкова І. Д.* виконувала всі розділи індивідуального плану наукової роботи в установлені терміни. Своєчасність та повнота виконання індивідуального плану аспіранта підтверджена результатами проміжної (піврічної), підсумкової (річної) атестації.

4. Актуальність дисертації.

Важливою проблемою реформування професійної (професійно-технічної) освіти в Україні є недостатній рівень готовності багатьох випускників закладів вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти до самостійної професійної діяльності на первинних посадах, відповідних здобутій освіті. Для вирішення вказаної проблеми в освітню систему України мають впроваджуватися елементи дуальної форми навчання, що забезпечать усунення основних недоліків традиційних форм і методів навчання, підвищення якості підготовки фахівців із урахуванням вимог роботодавців та відповідно до нормативних документів: Закону України «Про освіту», Закону України «Про фахову передвищу освіту», Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти, Середньострокового плану пріоритетних дій уряду на період 2017 – 2020 рр., Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, Плану заходів з реалізації концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти та ін.

У зв'язку з недостатністю вітчизняного досвіду підготовки фахівців із використанням дуальної форми навчання видається доцільним і необхідним звернутися до історичного досвіду в цьому питанні інших країн, а саме Німеччини, яка має багатовікові традиції розвитку і реформування дуальної системи професійної освіти і наразі також відчуває на собі вплив загальноосвітніх процесів, пов'язаних з економічною глобалізацією. Вивчення німецького досвіду у сфері дуальної системи професійної освіти корисне і з погляду застосування в системі професійної освіти України зразків кращого досвіду та ефективних стратегій забезпечення якості.

Незважаючи на значну кількість наукових доробків, присвячених становленню та сучасному стану розвитку дуальної системи професійної освіти Німеччини, вони здебільшого мають частковий та аспектний характер і не містять результатів комплексного історичного, порівняльного, теоретико-методичного дослідження однієї із загальноновизнаних найефективніших моделей професійної освіти у світі. Отже, потреба запровадження в Україні дуальної форми здобуття освіти, дефіцит вітчизняного досвіду, недостатність наукового вивчення дуальної системи професійної освіти Німеччини в українській науковій думці обґрунтовують необхідність комплексного дослідження ідей та здобутків німецької дуальної системи професійної освіти.

5. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукова робота виконана відповідно до комплексної теми наукових досліджень «Інноваційні технології в технологічній освіті» (реєстраційний номер 0115U00307), яка розробляється у ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Тему дослідження затверджено вченою радою Державного вищого

навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол від 31.11.2017 р. № 4).

6. Наукові положення, розроблені особисто здобувачем, та їх новизна.

У роботі аспірантки *Глазкової І. Д.* уперше вперше у вітчизняній педагогічній науці здійснено цілісний аналіз становлення та розвитку дуальної професійної освіти Німеччини з урахуванням історичних, соціально-економічних, політичних, педагогічних чинників; обґрунтовано теоретичні засади розвитку дуальної професійної освіти Німеччини, їх міждисциплінарність; досліджено структуру системи дуальної освіти, показано її диверсифікаційність та зумовленість специфічним економічним і соціальним шляхом розвитку Німеччини; окреслено нормативно-правові засади, показано їх складність і *розгалуженість* визначено практичні засади розвитку; окреслено перспективні напрями розвитку дуальної освіти в Україні з урахуванням конструктивних ідей німецького досвіду;

подальшого розвитку набули історичні факти щодо розвитку дуальної освіти в Німеччині; положення щодо можливостей соціального партнерства в системі розвитку дуальної освіти;

конкретизовано: подібності та відмінності в розвитку систем професійного навчання в Україні та Німеччині, роль ремісничого та робітничого навчання в Україні в ХХ ст. як аналогів дуальної системи професійної освіти; соціально-політичне підґрунтя різних шляхів розвитку цих систем у історичному контексті.

до наукового обігу введено маловідомі німецькі наукові джерела, нові факти, документи стосовно розвитку дуальної освіти Німеччини.

7. Нові науково обґрунтовані теоретичні та / або експериментальні результати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення для певної галузі знань та підтверджуються документами, які засвідчують проведення таких досліджень.

Теоретичне значення дослідження полягає у визначенні особливостей виникнення і розвитку дуальної системи професійної освіти Німеччини, установленні історичних передумов розвитку дуальної системи в професійній освіті Німеччини, уточненні основних етапів розвитку дуальної системи професійної освіти Німеччини, визначенні й обґрунтуванні перспективних напрямів використання позитивного досвіду Німеччини в реформуванні сучасної системи професійної освіти в Україні.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробленні навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання та майстрів виробничого навчання в системі професійної, фахової передвищої та вищої освіти: навчальний посібник «Дуальна система освіти Німеччини» і спецкурс «Професійна підготовка робітничих кадрів у дуальній системі освіти». Обґрунтовані методичні рекомендації щодо можливості використання прогресивних ідей німецького досвіду можуть слугувати основою в процесі модернізації системи професійної освіти України, для розроблення концептуальних та нормативних документів із проблем дуальної освіти. Основні положення, теоретичні висновки, джерельна база дослідження можуть використовуватися в оновленні змісту навчальних курсів із професійної педагогіки, історії педагогіки, порівняльної педагогіки, методики професійної

освіти, в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників; стати в нагоді науковцям, викладачам, аспірантам, студентам, які проводять дослідження з теорії і методики професійної освіти, а також порівняльно-педагогічні, історико-педагогічні дослідження.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка № 68-20-267/1 від 29.05.2020), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 1357 від 10.09.2020), Рубіжанського індустріально-педагогічного коледжу (довідка № 276/1 від 27.05.2020).

8. Ступінь обґрунтованості та достовірності положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації.

Достовірність і обґрунтованість сформульованих *Глазковою І. Д.* наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджено широкою джерельною базою (280 найменувань, із них 135 – зарубіжних), вдалим вибором та використанням низки теоретичних і емпіричних методів дослідження.

9. Апробація результатів дисертації.

Основні результати дослідження було оприлюднено на науково-практичних конференціях різних рівнів:

- *міжнародного*: «Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій» (м. Слов'янськ, 2018 р., 2019 р.), «Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти» (Канада – Сербія – Азербайджан – Польща – Україна, 2020 р.);

- *всеукраїнського*: «Проблеми технологічної та професійної освіти в контексті Закону України «Про освіту» (2017) (м. Слов'янськ, 2017 р.), «Економіко-гуманітарні проблеми сьогодення» (м. Краматорськ, 2019 р.).

Результати дослідження обговорено та отримано позитивну оцінку на засіданнях кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», педагогічної та методичної рад Рубіжанського індустріально-педагогічного коледжу, кафедри технологічної та професійної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

10. Повнота опублікування результатів дисертації, кількість наукових публікацій та конкретний особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих зі співавторами та зарахованих за темою дисертації.

За матеріалами дисертації опубліковано 3 статті, із них 2 – у наукових фахових виданнях України (1 – у співавторстві); 1 – у науковому виданні іншої держави; 5 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій; 1 – навчальний посібник.

Особистий внесок здобувача в одержання наукових результатів, що виносяться на захист.

В опублікованих працях у співавторстві з Хижняк І. А. «Становлення теоретичного та практичного компонентів дуальної системи освіти в Німеччині» проведено ретроспективний аналіз основних етапів генези теоретичного й практичного компонентів дуального навчання та окреслено їх взаємодію в сучасній дуальній системі професійної освіти Німеччини.

Спеціальність, якій відповідає дисертація: дисертація повністю відповідає паспорту спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

11. Єдність змісту роботи, оцінка мови та стилю дисертації.

Матеріали дисертації викладено послідовно у формально-логічний спосіб із дотриманням наукового стилю писемного мовлення.

12. Інформація про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації).

Під час виконання дисертації здобувач дотримувався принципів академічної доброчесності, за результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

13. Відповідність дисертації вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167, та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40.

Дисертація здобувачки *Глазкової Ірини Дамирівни за темою «Дуальна система професійної освіти Німеччини» за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)* повністю відповідає вимогам пп. 10 – 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167, та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40, та може бути представлена до проведення попередньої експертизи.

У процесі обговорення **ВИСТУПИЛИ:**

Офіційний рецензент Набока О. Г., доктор педагогічних наук, професор, перший проректор із науково-педагогічної роботи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»:

Актуальність теми наукової роботи та зв'язок із галузевими науковими програмами. Актуальність теми дослідження Глазкової Ірини Дамирівни обумовлена інноваційними процесами, які нині відбуваються у системі професійної освіти більшості європейських країн, у т.ч. України. Упровадження дуальної системи освіти у Німеччині є сталим процесом, що вражає своєю масштабністю, зокрема підприємства Німеччини щорічно укладають понад 0,5 млн. угод щодо професійної освіти та інвестують в цю сферу понад 30 млрд. євро. Для системи професійної (професійно-технічної) освіти в Україні важливим є досвід щодо усунення основних недоліків традиційних форм і методів навчання майбутніх кваліфікованих робітників – розрив між теорією і практикою, освітою й виробництвом та підвищення якості підготовки кадрів з урахуванням вимог роботодавців в рамках організаційно-відмінних форм навчання.

З огляду на вище зазначене, актуалізується проблема визначення перспективних напрямів розвитку дуальної форми здобуття професійної освіти та обґрунтування практичних шляхів їх реалізації в умовах реформування освітньої системи України. Актуальність теми дослідження підсилюється недостатністю вітчизняного досвіду підготовки фахівців із використанням дуальної форми здобуття професійної освіти, а отже є доцільним і необхідним звернутися до

історичного досвіду Німеччини, яка має традиції розвитку і реформування дуальної системи професійної освіти і наразі також відчуває на собі вплив загальносвітових процесів, пов'язаних з економічною глобалізацією.

Важливо відзначити, що дисертація підготовлена у межах наукового напряму кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» «Теоретико-методичні засади розвитку професійної освіти». Тема затверджена вченою радою Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол від 31.11.2017 року № 4).

Найбільш істотні наукові результати що містяться в дисертації. У результаті проведеного дослідження дисертанткою:

виявлено історичні передумови становлення дуальної системи професійної освіти Німеччини, уточнено основні етапи її розвитку в історичному аспекті;

виокремлено теоретичні та нормативно-правові засади дуальної системи професійної освіти, що сформувалися в Німеччині в процесі історичного розвитку, обґрунтовано вплив на цей процес соціально-політичних чинників;

досліджено змістові, структурні та методичні характеристики дуальної системи професійної освіти в сучасній Німеччині, узагальнено чинники, що дозволяють їй успішно функціонувати в Німеччині;

досліджено історичні підвалини розвитку форм вітчизняного професійного навчання, аналогічних дуальній формі, обґрунтовано формування в цьому процесі передумов для запровадження дуальної форми здобуття освіти в Україні в умовах реформування освітньої системи, охарактеризовано стан упровадження дуальної форми здобуття освіти в сучасній Україні на теоретичному, практичному і законодавчому рівнях.

визначено перспективні напрями розвитку дуальної форми здобуття професійної освіти в Україні на сучасному етапі, обґрунтовано практичні шляхи їх реалізації.

Нові факти, одержані здобувачем. Дисертація І.Д. Глазкової є комплексним теоретико-методологічним дослідженням, у якому

уперше у вітчизняній науковій думці узагальнено й систематизовано історичну інформацію про розвиток дуальної системи освіти Німеччини від Середньовіччя до нашого часу з урахуванням впливу соціально-політичних чинників; виділено й обґрунтовано передумови, що уможливили розвиток ефективної форми професійного навчання в Німеччині; визначено передумови впровадження та описано сучасний етап розвитку дуальної системи навчання в Україні на теоретичному, практичному, законодавчому рівнях; виокремлено тематичні напрями наукових досліджень дуальної системи навчання в Україні: іноземний, теоретичний, практичний, проблемно-перспективний; виділено перспективні напрями розвитку дуальної системи освіти в Україні, обґрунтовано практичні шляхи їх реалізації;

уточнено періоди розвитку дуальної системи Німеччини; *конкретизовано* подібність та відмінності в розвитку систем професійного навчання в Україні та Німеччині, роль ремісничого та робітничого навчання в Україні в ХХ ст. як

аналогів дуальної системи професійної освіти, встановлено соціально-політичне підґрунтя різних шляхів розвитку цих систем у історичному контексті.

Ступінь обґрунтованості наукових висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз тексту дисертації І.Д. Глазкової та змісту публікацій дисертантки дають змогу дійти висновку про наукову достовірність викладених автором результатів. Дисертанткою опрацьовано основну літературу з предмету дослідження, на підставі розгляду якої сформульовано власне бачення досліджуваної проблеми. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується належною методологічною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць, і загалом не викликає сумніву.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів. Дисертаційна робота І.Д. Глазкової містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальну наукову проблему. Не викликає сумнівів і практичне значення одержаних результатів. Автором дослідження розроблено спецкурс «Професійна підготовка робітничих кадрів у дуальній системі освіти» та навчальний посібник «Дуальна система освіти Німеччини», які рекомендовані до використання у професійній підготовці майбутніх педагогів професійного навчання та майстрів виробничого навчання в системі професійної, фахової передвищої та вищої освіти.

Напрацювання автора дослідження можуть бути використані в дослідженнях з теорії та методики професійної освіти, у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, у ході розроблення навчально-методичного комплексу професійної підготовки робітників.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом. Дисертаційна робота І.Д. Глазкової має чітку структуру, відзначається цілісністю та логічністю викладу наукового матеріалу. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 242 сторінки (обсяг основного тексту дисертації – 172 сторінки). Розділи дисертації логічно завершені, містять висновки, які відповідають змісту та поставленим завданням дослідження.

Дисертантка на достатньому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, її актуальність, визначила мету, завдання, об'єкт, предмет, висвітлила наукову новизну та схарактеризувала особистий внесок автора. Дисертація добре структурована у два розділи. Назви розділів і підрозділів чіткі та інформативні щодо наукового рівня, змісту виконаної дослідницької роботи та її етапів.

У першому розділі – «Історичні та теоретичні засади розвитку дуальної системи професійної освіти Німеччини» – за допомогою теоретичних методів досліджено історичні події, що визначили особливості виникнення і розвитку дуальної системи професійної освіти Німеччини, встановлено історичні передумови розвитку дуальної системи в професійній освіті Німеччини; уточнено основні етапи розвитку дуальної системи професійної освіти Німеччини на основі історичного, соціально-політичного та законодавчого критеріїв; виявлено основні теоретичні засади, які сформувалися історично і впливають на ефективність системи дуальної освіти, становлячи основні напрями її практичної реалізації.

У дослідженні зроблено висновок, що дуальна система професійної освіти Німеччини є системою, що склалася історично; обумовлена високим попитом на кваліфікованих спеціалістів на ринку праці; є вмотивованою для усіх учасників; керована урядом, роботодавцями, палатами, профспілками тощо; має широке суспільне визнання; спрямована на особистісно орієнтований процес професійної орієнтації і більш якісної підготовки молоді до професійного навчання.

У другому розділі – «Сучасний етап розвитку дуальної освіти в Німеччині та в Україні» – встановлено, як відбувається розвиток системи професійної освіти в Україні; вивчено стан розроблення проблеми становлення й розвитку дуальної форми професійної освіти в Україні на теоретичному рівні та виокремлено основні тематичні напрями фундаментальних узагальнювальних досліджень; вказано перспективні напрями розвитку української системи дуальної освіти на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях.

Заслугує на увагу обґрунтована позиція автора щодо систематизації наявних наукових розвідок із проблем дуальної форми здобуття освіти за такими основними тематичними напрями: іноземний, теоретичний, практичний, проблемно-перспективний.

Цілком виправданим є твердження щодо необхідності реалізації перспективних напрямів розвитку української системи дуальної освіти на трьох рівнях: загальнодержавному, регіональному та місцевому.

В цілому дисертаційна робота І.Д. Глазкової за своїм змістом і формою є завершеним самостійним дослідженням.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях. Основні результати дослідження висвітлено у 10 публікаціях: 2 статті у наукових фахових виданнях України; 1 – у періодичному фаховому виданні іншої держави; 1 стаття в іншому виданні України; 5 праць апробаційного характеру; 1 посібник «Дуальна система освіти Німеччини».

На основі аналізу змісту публікацій І.Д. Глазкової можна констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Разом з тим, вважаємо за необхідне вказати на деякі дискусійні положення та висловити окремі побажання:

1. В обґрунтуванні актуальності наукової проблеми для підсилення значущості заявленої тематики автору дисертації вартувало б більш чітко розкриті суперечності, які спричинили вибір теми дослідження.

2. Позитивно оцінюючи матеріал першого розділу та зважаючи на його спрямування історико-пошукового характеру, вважаємо, що автору вартувало навести критерії, за якими відбувалося виокремлення етапів розвитку дуальної системи професійної освіти Німеччини, а також схарактеризувати відповідні тенденції для кожного з етапів.

3. Цікавим би було вивчення досвіду реалізації основних засад дуальної освіти на прикладі конкретних закладів освіти у Німеччині.

4. На наш погляд, недостатньо виправданим є наведений автором опис іноземного досвіду впровадження дуальної освіти у п.2.3., завданням якого є

дослідження проблеми становлення й розвитку дуальної форми професійної освіти в Україні.

5. Вважаємо, що значно підсилило прикладний аспект дослідження розроблення інструментарію впровадження перспективних напрямів розвитку української системи дуальної освіти, принаймні на місцевому рівні – у закладах фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти, підприємствах.

Проте висловлені зауваження і побажання не знижують загальної високої оцінки проведеного дослідження.

Загальний висновок. Дисертація І.Д. Глазкової «Дуальна система професійної освіти Німеччини» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями) за своїми актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв'язанням проблем, практичним значенням відповідає вимогам пунктів 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015, № 567 від 30.12.2015, № 943 від 20.11.2019, № 607 від 15.07.2020) та на підставі Порядку проведення експерименту з присудження доктора філософії, який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій раді зі спеціальності 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Офіційний рецензент Бескорса О. С. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»:

Актуальність проблеми, досліджуваної в роботі, представленої для рецензування зумовлена необхідністю модернізації та реформування системи професійної освіти, яка характеризується кризовими явищами, що передусім зумовлено зниженням престижності професійної освіти в суспільстві. Зрозумілим є звернення уваги дисертантки до досвіду Німеччини у вирішенні питань реформування системи професійної освіти через запровадження дуальної освіти, адже Німеччина має глибокі історичні освітні традиції, що дозволяє їй утримувати провідні позиції в рейтингу країн зі стабільною й ефективною системою професійної освіти протягом кількох останніх століть.

Вирішення проблеми запровадження елементів дуальної системи освіти розпочато на загальнонаціональному рівні в Україні через видання нормативно-правових документів та адаптацією документів, виданих Європейською Комісією, як-от: „Стратегія «Європа – 2020»” (European Commission), „Про зміцнення європейського співробітництва у сфері професійної освіти і навчання на період 2011 – 2020 рр.” (The Bruges communiqué), рекомендації ЮНЕСКО „Про технічну та професійну освіту і навчання” та ін.

Доцільність осмислення позитивного досвіду запровадження системи дуальної освіти в Німеччині обґрунтовується низкою важливих чинників, з-поміж яких: сформованість дуальної системи освіти як результат соціального партнерства держави, роботодавців, профспілок відповідно до запитів ринку

праці; історичні традиції, які дозволяють дуальній системі освіти сьогодні виступати однією із найбільш ефективних систем професійної підготовки фахівців технологічних галузей у світі; ефективне нормативно-правове регулювання та контроль якості дуальної системи освіти.

Водночас у педагогічній науці проблема теорії і практики запровадження дуальної форми здобуття професійної освіти в Україні, що базується на вивченні нормативно-правових, теоретичних та практичних засад розвитку дуальної форми здобуття професійної освіти в Німеччині в історичному аспекті та на сучасному етапі розвитку, не була предметом спеціального дослідження.

З огляду на вищезазначене можна підкреслити своєчасність і актуальність дисертаційного дослідження І. Д. Глазкової «Дуальна система професійної освіти Німеччини». Обґрунтування обраної теми дисертації є змістовним та переконливим, а коло завдань для вирішення проблеми таке, що сприяє розкриттю теми та досягненню мети дослідження.

Основні результати дослідження впроваджені в освітній процес ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка № 68-20-267/1 від 29.05.2020), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 1357 від 10.09.2020), Рубіжанського індустріально-педагогічного коледжу (довідка № 276/1 від 27.05.2020).

Наукова новизна. Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на наступні результати, що мають вагому наукову новизну, яка полягає в тому, що авторкою вперше у вітчизняній науковій думці узагальнено й систематизовано історичну інформацію про розвиток дуальної системи освіти Німеччини від Середньовіччя до нашого часу з урахуванням впливу соціально-політичних чинників; виділено й обґрунтовано передумови, що уможливили розвиток ефективної форми професійного навчання в Німеччині; визначено передумови впровадження та описано сучасний етап розвитку дуальної системи навчання в Україні на теоретичному, практичному, законодавчому рівнях; виокремлено тематичні напрями наукових досліджень дуальної системи навчання в Україні: іноземний, теоретичний, практичний, проблемно-перспективний; виділено перспективні напрями розвитку дуальної системи освіти в Україні, обґрунтовано практичні шляхи їх реалізації; уточнено періоди розвитку дуальної системи Німеччини; конкретизовано подібність та відмінності в розвитку систем професійного навчання в Україні та Німеччині, роль ремісничого та робітничого навчання в Україні в ХХ ст. як аналогів дуальної системи професійної освіти, встановлено соціально-політичне підґрунтя різних шляхів розвитку цих систем у історичному контексті.

Ступінь обґрунтування наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційна робота Глазкової Ірини Дамирівни виконана на належному теоретичному та методологічному рівні, характеризується змістовністю, оригінальністю, та інформаційною насиченістю. У дисертації науково коректно сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, вони взаємопов'язані і відповідають темі роботи. Поданий у вступі науковий апарат вказує на цілісність авторського бачення розв'язання досліджуваної проблеми. Усвідомлюючи актуальність і перспективність проблеми, дисертантка науково коректно визначила об'єкт і предмет дослідження, поставила за мету

визначити перспективні напрями розвитку дуальної форми здобуття професійної освіти та обґрунтувати практичні шляхи їх реалізації в умовах реформування освітньої системи України. Відповідно до мети І. Д. Глазковою чітко визначені завдання дослідження, для розв'язання яких використано комплекс теоретичних та емпіричних методів.

Пропозиціям, розробкам та висновкам, які представлені в дисертації властива повнота та логічність викладення, достатній рівень обґрунтованості й достовірності.

Вважаємо, що *структура дисертації*, яка складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків, розкриває її зміст, відзначається цікавим змістовим матеріалом, аргументованістю зроблених висновків.

Логіка *першого розділу* дисертації «Історичні та теоретичні засади розвитку дуальної системи професійної освіти Німеччини» зумовлена необхідністю виділення історичних передумов виникнення та становлення системи дуальної освіти в Німеччині, аналізу впливу соціально-політичних чинників, що здійснили значний вплив на розвиток дуальної системи професійної освіти в Німеччині, а також нормативно-правового підґрунтя щодо регулювання та контролю якості дуальної системи освіти. Представлені теоретико-історичні знахідки дозволили комплексно представити процес становлення дуальної професійної системи в Німеччині та виділити його позитивні тенденції.

Привертає увагу виконаний у *другому розділі* дисертації «Сучасний етап розвитку дуальної освіти в Німеччині та в Україні» аналіз сучасної системи професійної освіти в Німеччині та Україні задля виділення спільних та відмінних рис. На позитивну оцінку заслуговує перелік перспективних напрямів реформування системи професійної освіти в Україні на основі узагальнення результатів проведеного теоретичного аналізу німецької практики дуальної системи професійної освіти та сучасного стану впровадження дуальної форми здобуття освіти в Україні, розподіливши їх на три основних рівні: загальнодержавний (законодавчий), регіональний (обласні департаменти освіти) та місцевий (заклади освіти та підприємства).

Дискусійні положення. Оцінюючи позитивно дисертаційну роботу Глазкової Ірини Дамирівни, вважаємо за потрібне висловити певні міркування, які виникли у процесі рецензування дисертаційної роботи й вимагають окремих уточнень:

1. Потребує розширення спектр методів дослідження, до якого можна додати порівняльно-історичний метод, порівняльно-хронологічний, а також прогностичний, адже авторка проєктує можливі шляхи реформування дуальної системи професійної освіти в Україні.

2. На нашу думку, емпіричні методи (опитування, спостереження, бесіди) варто вилучити, тому що робота не містить безпосереднього опису результатів дослідження, що базуються на застосуванні емпіричних методів.

3. Дисертація виграла б за умови ширшого представлення спільних та відмінних рис в етапах розвитку дуальної освіти, а також здійснення аналізу за певними критеріями: передумови, соціально-політичний вплив, нормативно-правове підґрунтя, контроль якості дуальної освіти тощо.

4. Щодо перспективних напрямів дуальної форми здобуття професійної освіти в Україні, на наш погляд, їхню кількість доцільно було б зменшити, що дозволило б більш детально представити практичні шляхи їх реалізації.

5. У дисертації авторка вдається до аналізу нормативно-правової бази дуальної системи освіти в Німеччині, на нашу думку, варто було б представити нормативні документи, які здійснили потужний вплив на становлення та розвиток дуальної системи освіти в Німеччині, у вигляді хронологічної таблиці, яка може бути розміщена в додатках.

Висловлені зауваження не заперечують позитивної оцінки наукового рівня дисертаційної роботи, яка робить суттєвий внесок у вирішення однієї з актуальних проблем удосконалення системи професійної освіти через дослідження й екстраполяція позитивного досвіду та кращих здобутків зарубіжної педагогіки у вітчизняну педагогічну реальність.

Висновок. Зважаючи на актуальність виконаної дослідної роботи, наукову новизну одержаних результатів, обґрунтованість висновків, вважаємо дисертацію Глазкової Ірини Дамирівни на тему «Дуальна система професійної освіти Німеччини» оригінальним і самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог щодо оформлення дисертації» (zareєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 року за № 155/30023), а також відповідає вимогам пунктів 9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167), та може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Доктор педагогічних наук, доцент Саяпіна С.А.: Представлене дослідження актуальне, самостійне, таке, що відповідає вимогам до дисертацій за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) і може бути рекомендованим для представлення в спеціалізовану вчену раду із захисту дисертацій.

Доктор педагогічних наук, професор Стешенко В.В.: Дисертація справляє хороше враження. Ірина Дамирівна володіє методологією дослідження. Спостерігається чіткість у визначенні об'єкта, предмета і мети дослідження. Хочу звернути увагу на те, що результати дослідження мають наукову достовірність. Авторкою проаналізовано значну кількість джерел, зокрема іноземними мовами. Вважаю, що дисертація Глазкової Ірини Дамирівни на тему «Дуальна система професійної освіти Німеччини» відповідає вимогам, які пред'являються до такого виду робіт, та може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій раді.

Доктор педагогічних наук, професор Курінна С.М.: Дисертаційна робота Ірини Дамирівни є актуальною, цікавою. Виконана на належному теоретичному і практичному рівнях. Вважаю, що представлена дисертація може бути рекомендована до розгляду в разовій спеціалізованій вченій раді.

Кандидат педагогічних наук, доцент Вікторенко І.Л.: Дисертаційна робота Глазкової Ірини присвячена актуальній проблемі сьогодення. Дисертанткою було ретельно проаналізовано велику кількість наукової літератури з проблеми дослідження. Зроблені нею за результатами дослідження висновки та

рекомендації мають право на впровадження на державному, регіональному та місцевому рівнях. Рекомендую роботу до представлення у разову спеціалізовану вчену раду.

Доктор педагогічних наук, професор Гаврілова Л.Г.: Наукова робота Глазкової Ірини Дамирівни за своїм змістом і формою є завершеним дослідженням. Сформульовані дисертанткою перспективні напрями розвитку дуальної форми здобуття професійної освіти в Україні доцільно впроваджувати на вказаних дисертанткою рівнях. Вважаю, що дисертацію можна рекомендувати до розгляду у спеціалізованій вченій раді.

Глазкова Ірина Дамирівна висловила подяку рецензентам та виступаючим за уважне, критичне й принципове ставлення до дисертаційного дослідження, за позитивну оцінку її наукової праці і запевнила, що пропозиції колег будуть ретельно проаналізовані і враховані при доопрацюванні дисертації.

Відбулося відкрите голосування по дисертаційній роботі.

На основі обговорення дисертаційної роботи Глазкової І. Д. кафедра педагогіки і методики технологічної та професійної освіти та кафедра теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» дійшли такого висновку.

ВИСНОВОК

фахового семінару спільного засідання кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти та кафедри теорії і практики початкової освіти Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» про дисертаційне дослідження Глазкової Ірини Дамирівни **«Дуальна система професійної освіти Німеччини»**, поданої до попередньої експертизи на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Дисертація Глазкової Ірини Дамирівни, **«Дуальна система професійної освіти Німеччини»** виконана на високому теоретичному та практичному рівні, має наукову новизну дослідження, яка є беззаперечною й очевидною. Авторкою комплексно й системно розглянуто наукову проблему.

Дисертаційна робота Глазкової Ірини Дамирівни є самостійним і завершеним дослідженням актуальної наукової проблеми, має цілісний характер, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог щодо оформлення дисертації» (зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 року за № 155/30023), а також відповідає вимогам пунктів 9 – 18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167), та може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Дослідження виконано відповідно до комплексної теми наукових досліджень «Інноваційні технології в технологічній освіті» (реєстраційний номер 0115U00307), яка розробляється у ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний

університет». Тема затверджена вченою радою Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол від 31.11.2017 року № 4).

Актуальність теми дослідження. Реформування освіти України в руслі сучасних загальноєвропейських тенденцій ставить перед українським суспільством завдання підготовки молоді, що має ґрунтуватися на кращих досягненнях світової та української педагогічної науки, історії та культури. Однією з важливих проблем реформування освіти, яка потребує якнайшвидшого розв'язання, є недостатній рівень готовності багатьох випускників закладів вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти до самостійної професійної діяльності на первинних посадах, відповідних здобутій освіті.

Формування й аналіз готовності закладів освіти впроваджувати елементи дуальної системи освіти, мотивації здобувачів освіти до навчання за дуальною формою та роботодавців до участі в підготовці висококваліфікованих робітників, є актуальною проблемою сьогодення, яка вирішується в загальносвітовому масштабі: «Стратегія «Європа – 2020», «Про зміцнення європейського співробітництва у сфері професійної освіти і навчання на період 2011 – 2020 рр.», рекомендації ЮНЕСКО «Про технічну та професійну освіту і навчання» та ін. У нормативних документах визначено ключові ініціативи з підвищення ефективності систем освіти і полегшення працевлаштування молоді, модернізації ринків праці та розширення можливостей людей шляхом навчання протягом усього життя з метою підвищення професійної активності, адаптованості та відповідності попиту на ринку праці.

Питання реалізації дуальної системи професійної освіти підтримуються на законодавчому рівні і в Україні: Закон України «Про освіту», Закон України «Про фахову передвищу освіту», Закон України «Про вищу освіту», Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти, Середньостроковий план пріоритетних дій уряду на період 2017 – 2020 рр., Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.03.2015 № 298 «Про впровадження елементів дуальної системи навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників», Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, План заходів з реалізації концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти та ін. Процеси впровадження дуальної форми здобуття освіти в національній освітній системі перебувають у стані активного розвитку. Відповідно до вимог чинних нормативних документів, в умовах становлення дуальної форми здобуття освіти є важливою готовність закладів освіти забезпечити працевлаштування і дозволити доступ до навчання протягом всього трудового життя.

Наукова новизна і теоретична значущість дисертаційного дослідження полягають в тому, що в ньому:

вперше у вітчизняній педагогічній науці здійснено цілісний аналіз становлення та розвитку дуальної професійної освіти Німеччини з урахуванням історичних, соціально-економічних, політичних, педагогічних чинників; обґрунтовано теоретичні засади розвитку дуальної професійної освіти Німеччини, їхню міждисциплінарність; досліджено структуру системи дуальної освіти, показано її диверсифікаційність та зумовленість специфічним економічним і

соціальним шляхом розвитку Німеччини; окреслено нормативно-правові засади, показано їх складність і *розгалуженість*; визначено практичні засади її розвитку; окреслено перспективні напрями розвитку дуальної освіти в Україні; окреслено перспективні напрями розвитку дуальної освіти в Україні з урахуванням конструктивних ідей німецького досвіду;

подальшого розвитку набули історичні факти щодо розвитку дуальної освіти в Німеччині; положення щодо можливостей соціального партнерства у системі розвитку дуальної освіти;

конкретизовано: подібності та відмінності у розвитку систем професійного навчання в Україні та Німеччині, роль ремісничого та робітничого навчання в Україні в ХХ ст. як аналогів дуальної системи професійної освіти; соціально-політичне підґрунтя різних шляхів розвитку цих систем у історичному контексті.

до наукового обігу введено маловідомі німецькі наукові джерела, нові факти, документи стосовно розвитку дуальної освіти Німеччини.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробленні навчально-методичного забезпечення професійній підготовці майбутніх педагогів професійного навчання та майстрів виробничого навчання в системі професійної, фахової передвищої та вищої освіти, зокрема, навчальний посібник «Дуальна система освіти Німеччини» і спецкурс «Професійна підготовка робітничих кадрів у дуальній системі освіти». Обґрунтовані методичні рекомендації щодо можливості використання прогресивних ідей німецького досвіду можуть слугувати основою у процесі модернізації системи професійної освіти України, для розроблення концептуальних та нормативних документів із проблем дуальної освіти. Основні положення, теоретичні висновки, джерельна база дослідження можуть використовуватися в оновленні змісту навчальних курсів з професійної педагогіки, історії педагогіки, порівняльної педагогіки, методики професійної освіти, в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників; стати в нагоді науковцям, викладачам, аспірантам, студентам, які проводять дослідження з теорії і методики професійної освіти, порівняльно-педагогічні, історико-педагогічні дослідження.

Результати дослідження впроваджено у роботу ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка № 68-20-267/1 від 29.05.2020), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 1357 від 10.09.2020), Рубіжанського індустріально-педагогічного коледжу (довідка № 276/1 від 27.05.2020).

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки, рекомендації й результати дослідження обговорено на конференціях різних рівнів: *міжнародних* – «Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій» (м. Слов'янськ, 2018 р., 2019 р.), «Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти» (Канада – Сербія – Азербайджан – Польща – Україна, 2020 р.); *всукраїнських* – «Проблеми технологічної та професійної освіти в контексті Закону України «Про освіту» (2017) (м. Слов'янськ, 2017 р.), «Економіко-гуманітарні проблеми сьогодення» (м. Краматорськ, 2019 р.).

Основні положення роботи доповідалися на наукових семінарах та засіданнях кафедри теорії і методики професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Результати дослідження впроваджено у роботу ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка № 68-20-267/1 від 29.05.2020), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 1357 від 10.09.2020), Рубіжанського індустріально-педагогічного коледжу (довідка № 276/1 від 27.05.2020).

Основні результати дисертаційного дослідження відображено в публікаціях:

Статті в наукових фахових виданнях України, зокрема, які включені до міжнародних наукометричних баз:

1. Хижняк І., Глазкова І. Становлення теоретичного та практичного компонентів дуальної системи освіти в Німеччині. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2019. № 9 С. 70–83.

2. Глазкова І. Історичні передумови виникнення й розвитку дуальної системи професійної освіти Німеччини. *Збірник наукових праць «Засоби навчальної та науково-дослідної роботи»*. 2020, № 53. С.

Стаття в зарубіжному науковому виданні:

3. Глазкова І. Досвід освітньої системи Німеччини в розвитку дуальної форми навчання в Україні. *Scientific discussion (Praha, Czech Republic)*. 2019. № 38. С. 8–11.

Статті в інших виданнях, матеріали конференцій:

4. Глазкова І. Дуальна система професійної освіти: досвід Німеччини. *Економіко-гуманітарні проблеми сьогодення* : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., Краматорськ, 17–18 жовт. 2019 р. Краматорськ: ДНАБА, 2019. С. 111 – 114.

5. Глазкова І. Дуальна форма навчання в системі класичних моделей професійної освіти в країнах європейського союзу. *Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., Слов'янськ, 04–05 жовт. 2018 р. Слов'янськ: Мінідрукарня «Папірус», 2018. С. 205 – 209.

6. Глазкова І. Нормативно-правові основи професійної освіти в Німеччині. *Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., Слов'янськ, 26–27 верес. 2019 р. Слов'янськ: Мінідрукарня «Папірус», 2019. С. 184 – 187.

7. Глазкова І. Система дуальної професійної освіти – нагальна вимога часу. *Проблеми технологічної та професійної освіти в контексті Закону України «Про освіту» (2017)* : матеріали V Всеукр. конф., Слов'янськ, 29–30 лист. 2017 р. Слов'янськ: ДДПУ, 2017. С. 61 – 63.

8. Глазкова І. Світові системи професійної освіти. *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти* : матеріали XX Міжнар. наук.-практ. конф., Монреаль, 30 – 31 травня 2020 р. Монреаль: СРМ «ASF», 2020. С. 76–79.

9. Глазкова І. Дуальна система освіти Німеччини : навч. посіб. / І. Глазкова. Рубіжне : ФОП Глазков Р.М., 2018. 127 с.

УХВАЛИЛИ:

Учасники фахового семінару спільного засідання кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти та кафедри теорії і практики початкової освіти Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» рекомендують до захисту дисертацію Глазкової Ірини Дамирівни «Дуальна система професійної освіти Німеччини», на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді відповідного профілю.

Результати голосування: «за» – 17, «проти» – немає, «утримались» – немає.

Рішення прийнято одногосно.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
перший проректор
із науково-педагогічної роботи ДДПУ

О. Г. Набока

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і
практики початкової освіти ДДПУ

О.С. Бескорса

Головуючий на засіданні:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки і методики
технологічної та професійної освіти ДДПУ

В.В. Стешенко

Секретар засідання:

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки і методики
технологічної та професійної освіти ДДПУ

О.О. Хващевська

Підписи д.п.н, проф. Набоки О. Г., к.п.н., доц. Бескорсої О. С., д.п.н,
проф. Стешенка В. В. та к.п.н., доц. Хващевської О. О. – засвідчую:

Начальник відділу кадрів

Є. С. Сілін